

Vischnaunca Tujetsch
Gemeinde Tujetsch

Invitaziun

17. Radunonza dil cussegl da vischnaunca

dil trienni 2014/2017

mesjamna, ils 5 d'october 2016, allas 20.00 uras
ell'aula dalla casa da scola a Sedrun

Tractandas:

1. Avertura
2. Approbaziun dil protocol nr. 16 dils 24-06-2016
3. Revisiun dalla lescha davart igl encurir cristallas e mineralias
– approbaziun per mauns dalla radunonza da vischnaunca
4. Orientaziun dalla cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal davart dil stadi
dallas lavurs
5. Ulteriuras orientaziuns
6. Varia

Suprastonza communal Tujetsch

President communal
Beat Roeschlin

Menader center communal
Simon Collenberg

Vischnaunca Tujetsch
Gemeinde Tujetsch

Cussegl da vischnaunca
2014/2017

Protocol dil cussegl da vischnaunca Tujetsch

Nr. 16-2014/17 dils 24 da zercladur 2016

Protocol dil cussegl da vischnaunca Tujetsch

Nr. 16/2014/17 dils 24 da zercladur 2016

allas 18.00 uras entochen allas 19.30 uras ell'aula dalla casa da scola a Sedrun

Presidi:	René Epp	
Actuar:	Lucas Collenberg	
Dumbravuschs:	Sep Aluis Monn e Severino Solèr	
Presents:	9 cusseglierAs, total 9 votantAs (absolut pli 5)	
Aspectaturs:	0	
Cusseglers:	Armin Albin, Rueras Arno Berther, Surrein Marc Berther, Sedrun Otto Curschellas, Sedrun Gelgia Deplaz, Rueras	René Epp, Sedrun Christian Gieriet, Sedrun Sep Aluis Monn, Gionda Severino Solèr, Cavorgia
Suprastonza:	Beat Roeschlin, president communal André Schmid, genau Renato Decurtins, genau	Mario Hitz, genau Christian Albin, genau
Cumissiu da gestiun:	Norbert Vinzens, Sedrun Guido Friberg, cum. gestiun	Toni Monn, cum. gestiun
Perstgisas:	Diego Curschellas, cusseglier Franco Curschellas, cusseglier	Michel Deragisch, cusseglier Josi Russi, cusseglier

Tractandas:

1. Avertura
2. Approbaziun dil protocol nr. 15 dils 27-04-2016
3. Elecziun dil biro dil cussegl:
 - a) president
 - b) vicepresidente
 - c) actuar
 - d) dus dumbravuschs e salters communal
 - e) dus suppleants pils dumbravuschs
4. Purschida da cuorsa liunga – amplificaziun digl indrez d'ennevar
5. Sanaziun / Attractivaziun Bogn Sedrun – elecziun d'ina cumissiu
6. Orientaziuns
7. Varia

1. Tractanda Avertura

La 16. radunonza dil cussegl da vischnaunca dil trienni 2014/2017 vegn aviarta entras il president René Epp cun beneventar tuts presents.

Ils cussegliers Franco Curschellas, Diego Curschellas, Michel Deragisch e Josi Russi han schau perstgisar. Ils suppleants Marc Berther ed Armin Albin ein presents.

2. Tractanda Approbaziun dil protocol nr. 15 dils 27-04-2016

Il protocol nr. 15 dils 27-04-2016 vegn approbaus unanimamein.

3. Tractanda Elecziun dil biro dil cussegl da vischnaunca

Il cussegl da vischnaunca ha d'eleger il biro dil cussegl da vischnaunca per il tierz onn dil trienni 2014 – 2017, respectiv per la perioda digl 1. da fenadur 2016 entochen ils 30 da zercladur 2017.

L'elecziun sco era il temps d'uffeci ein reglai els artechels 12 e 13 dil regulativ da fatschentas.

L'elecziun dil president e dil vicepresident succeda entras scrutini.

President, vicepresident, dumbravuschs e suppleants vegnan elegi per in onn. Ina reelecziun per in'ulteriura perioda ei pusseivla.

a) President

Il president René Epp propona d'eleger il vicepresident Otto Curschellas sco president dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

Conclus:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein Otto Curschellas sco president dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

b) Vicepresident

Il president René Epp propona d'eleger Franco Curschellas sco vicepresident dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

Conclus:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein Franco Curschellas sco vicepresident dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

c) Actuar

Il president René Epp propona d'eleger Simon Collenberg sco actuar dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

Conclus:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein Simon Collenberg sco actuar dil cussegl da vischnaunca pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

d) Dus dumbravuschs e salters communal

Il president René Epp propona d'eleger Sep Aluis Monn e Severino Solèr sco dumbravuschs e salters communal pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

Conclus:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein Sep Aluis Monn e Severino Solèr sco dumbravuschs e salters communal pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

e) Dus suppleants pils dumbravuschs

Il president René Epp propona d'eleger Arno Berther e Josi Russi sco suppleants dils dumbravuschs e salters communal pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

Conclus:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein Arno Berther e Josi Russi sco suppleants dils dumbravuschs e salters communal pil tierz onn dil trienni 2014 - 2017.

René Epp gratulescha a tuts nievelegi e giavischa in bien onn politic eifer il cussegl da vischnaunca.

4. Tractanda Porschida da cuorsa liunga – amplificaziun digl indrez d'ennevar

Presentaziun entras gerau André Schmid:

Il davos 10 onns ei la porschida da cuorsa liunga vegnida megliurada cuntinuadamein. Igl atun 2012 ei l'emprema etappa digl indrez d'ennevar vegnida realisada (5 tumbins ed 1 canun da neiv). La finamira ei gia lu stada da pli tard saver engrondir il tschancun ennevar entras augmentar la capacita cun ulteriurs indrezs resp. canuns da neiv. Sin fundament dalla situaziun sto quell'amplificaziun dalla porschida succeder enviers Dieni (l'otra vart zona da schurmetg). Cun 4 ulteriuras staziuns d'ennevar ed in ulteriur canun da neiv san ins porscher ina loipa denter 3.0 e 4.0 km. Il cuosts per l'amplificaziun digl indrez d'ennevar muntan a rodund frs. 200'000.00.

Il davos onns ei semussau ch'il temps cun temperaturas adattadas per producir neiv artificiala vegn adina pli cuorts, aschia ch'igl ei d'engrau dad haver a disposiziun dus canuns da neiv.

Finamiras per igl avegnir:

- Prolungaziun dalla loipa sin 15 kilometers (davosa etappa Val Bugnei): Cun quella mesira vegn la loipa risguardada tier Loipen Schweiz ella categoria aulta, quei che munta pli aultas contribuziuns finanzialas.
- Megliurs dalla loipa: Tgamaura, via dil Drun e via Cavorgia. Denter auter eis ei previu da serrar la via dil Drun sigl unviern 2017/2018.

- Halla plurivalenta sco center resp. punct da partenza per las activitads da cuorsa liunga (indrezs per ennevar, duschas, cabinas, indrezs d'unscher etc.).
- Loipa da notg (illuminaziun Plauns Camischolas e piazza da sport Dulezi).
- Slargiar tuttas punts sin ina ladezia da 6 meters (pistunza vischnaunca 3.40 m, pistunza pendiculara 5.60 m) – avantatg tier occurrenzas da saver nezegiar las pistunzas dallas pendicularas + slargiament e buca impediments da dartguir.
- Engrondir loipa ennevada sin minimal 5 kilometers.
- Ulteriura punct ual Val Milà (impurtont tier occurrenzas).
- Loipa homologada 2.5 kilometers (cuorsas 10 km) resp. 3.75 kilometers (15 km)

Visiuns:

- Loipa Surselva – 50 kilometers sper il Rein giu (Dieni tochen Trun): Ord vesta topografica ei la colligi-aziun denter Sedrun e Mustèr ina gronda sfida.
- Regularmein organisar occurrenzas – en special era ella presesiun.
- Daventar in camp da trenament ella Svizra centrala.
- Scaffir ina regiun da cuorsa liunga San Gottardo (prospects, internet, Tour de ski etc.).

Nus stuein sco εμπrem scaffir las premissas resp. l'infrastructura e lu savein nus era vender nossas purschidas. Sedrun Mustèr Turissem e Grischun Vacanze ein vidlunder da scaffir purschidas specialas. Niev vegnan nos hosps a saver far diever gratuitamein cun la carta da hosps dallas cartas digl onn localas, dallas cartas dall'jamna e las cartas dil di. Aschia savein nus era porscher in'attractiva purschida d'unviern cun las cartas da hosps.

La cuorsa liunga ha tschaffau nus Svizzers. Las cefras dattan perdetga dalla tendenza:

- Unviern 2015-16: vendiu 36'176 pass da loipa svizzers
- 160 organisaziuns da cuorsa liunga
- purschida da 5'500 kilometers

Sper las usitadas cuorsas, Surselva Marathon, energia alpina cup e Leonteq Cup Grischun, han ils iniziants surpriu la stagiun 2017-18 ils Campiunadis Svizzers dils juniors. Cun l'infrastructura dalla halla plurivalenta eis ei garantiu ch'ins sa porscher las meglieras cundiziuns per talas occurrenzas. Swisski selegra sin ina cuntinuaziun dalla collaboraziun e sin nossa gronda activitad.

Debatta d'entrada:

Cusseglia Otto Curschellas:

Ils davos onns han ins entupau pli e pli biaras novas fatschas sin loipa. Ins sa dir che la cuorsa liunga schai el trend. Dario Cologna, Curdin Perl ed era Toni Livers ein buns ambasadurs per la cuorsa liunga e fan vegnir quei sport pli populars.

Nus havein ina biala mo pretensiusa loipa, ch'ei vegnida megliurada onn per onn e vegn aschia era pli attractiva. Grazia agl Alptrasit havein nus saviu duvra la lingia dalla viafier naven dalla zona da mistregn Drun entochen sils Plauns Sedrun, in bi tschancun spel Rein viado, che vegn apprezzaus dad indigens sco jasters.

La investiziuns els indrezs da far neiv dils davos onns ein secumprovadas, sch'ins vesa che la neiv vegn onn per onn pli tard. Muort quell'investiziun havein nus saviu porscher gia il november ina buna loipa. Cun quei ch'ei era mo pusseivel da far cuorsa liunga a Sedrun, ein in tschuat curriders dall'entira regiun vegni tier nus. Mo cun 2 kilometers loipa era quei la sonda e dumengia bravamein stretg. Per saver vender aunc meglier quella purschida unica stuein nus far proximas investiziuns. Quella pusseivladad da porscher ina loipa aschi baul sco pusseivel all'entschatta digl unviern, sa vegnir in'attracziun per Sedrun. Per quei fa in augment dalla loipa enneveda segir senn.

Ei gida denton nuot da metter a disposiziun ina super infrastruttura, e mo paucs enconuschan quella. La reclama sto vegnir intensivada. Nus stuein far vegnir pli enconuschenta quella buna purschida, seigi quei entras l'organisaziun turistica, culs hotels e cun las autras regiuns da cuorsa liunga. Mo ensemen vegnin nus ad haver success.

In pass ella dretga direcziun ei segir l'offerta ch'ins ha saviu leger sin la pagina d'internet da Sedrun Mustér Turissem. Naven da miez november entochen miez december ei il Bogn Sedrun sco era la carta da cuorsa liunga includida en l'emprema pernottaziun. E sco ins ha udiu oz, vegn la carta da cuorsa liunga era includida en la carta da hosps.

Discussiun:

Cussegliera Gelgia Deplaz:

Jeu sun adina stada fascinada dil project d'ennevaziun dalla loipa. En special ei la realisaziun en etappas da beneventar. In grond pass per la cuorsa liunga fuss la colligiaziun dalla loipa Sedrun cun la loipa Cadi. Igl ei da sperar che quei project vegni realisau. Tujetsch dispona cun sia altezia sur mar e la vischinonza tiel Rein dallas idealas cundiziuns per in indrez d'ennevar. Sco gerau André Schmid ha expli-cau dat ei la finamira dad illuminar ils praus da Camischolas per la loipa da notg. Jeu sperel che l'illuminaziun dils Plauns Rueras resti tuttina.

Tenor gerau André Schmid vegn l'illuminaziun dils Plauns Rueras era a restar el cass ch'ils Plauns Camischolas vegnan illuminai, quei surtut per saver porscher gia ella presesiun ina loipa da notg (ennevau).

Cusseglia Sep Aluis Monn:

Igl indrez d'ennevar ei ina fetg buna causa. Quei che pertucca la colligiaziun cun la loipa Cadi vegn probabel la munconza da neiv ad esser in grond problem. Per igl indrez d'ennevar eis ei previu da duvrar aua da beiber. Entras las circumstanzas ella Val Strem e dapli canuns da neiv savess l'aua vegnir scarta. In'alternativa fuss da retrer l'aua dil flum da Mila.

Tenor gerau André Schmid ei gia vegniu fatg in'emprova cun retrer aua dil flum. Quella era vegnida lubida digl uffeci per natira ed ambient. Il mument ch'ei vegness retratg permanent aua dil flum fuss quei denton cumbinau cun fetg biaras prescripziuns e liungas proceduras. Las organisaziuns digl ambient ein fetg criticas en quei connex.

Cusseglia Christian Gieriet:

Jeu beneventel ch'ei vegn fatg investiziuns ell'infrastructura da cuorsa liunga. Igl onn 2012 ed ussa puspei vegn investau bia daners per ina purschida da cuorsa liunga ella presesiun. Sch'ils menaschis da gastronomia ein denton serrai duront quei temps, porta la purschida pauc. Quella duei numnadamein purtar pernottaziuns e buca mo survir als indigens. Ei vala exnum da sensibilisar la gastronomia da colaborar en causa.

Tenor gerau André Schmid vala ei igl emprem da crear la purschida e sunter vender quella. El spera ch'ei reusseschi dad anflar in bien consens cun ils menaschis da gastronomia.

Cusseglia Severino Solèr:

Il medem votum sco Christian Gieriet hai jeu giu fatg en connex cun la realisaziun dall'emprema etappa digl indrez d'ennevar. Las investiziuns stuessen era generar pernottaziuns. Mo per ils indigens drova ei buca quella purschida. Mintgin sto contribuir sia part per che las investiziuns portien igl effect giavischau.

Cusseglia Marc Berther:

Il project sco tal sai jeu sustener. Il problem ei denton la vendita. Ei drova dapli reclama ed ina buna collaboraziun culs hotels (pachets).

Il mument vegn la loipa da notg mintgamai aviarta il gliendisdis, la mesjamna ed il venderdis. En auters loghens ei la loipa illuminada l'entira jamna durant la sesiun aulta. Ei vala da ponderar sche quei fuss era d'engraun tier nus.

Gerau André Schmid pren encunter il giavisch pertuccont la loipa da notg. Concernent la vendita dalla purschida constatescha el che Sedrun Mustér Turissem vesa la schanza dalla cursa liunga. Baghegiar si ina destinaziun da cursa liunga drova denton temps.

Cusseglia Christian Gieriet:

Il pass da loipa svizzer cuosta frs. 140.00 ed il pass per la loipa Sedrun frs. 120.00. Exista buca il prighel ch'ei vegn cumprau dapli il pass svizzer enstagl il pass local sche la differenza da prezi ei aschi pintga?

Tenor gerau André Schmid ei la differenza da prezi da frs. 20.00 adina stada. Era per la vischnaunca Tujetsch eis ei interessant da vender il pass svizzer, damai ch'ins retscheiva contribuziuns da Loipen Schweiz sin fundament dalla vendita da quels. Per quei motiv ei quella pintga differenza da prezi negin problem.

Votaziun:

Il cussegl da vischnaunca decida unanimamein da realisar in'ulteriura etappa cun cundrez d'ennevar cun 4 staziuns ed in canun per la produenziun da neiv artificiala e conceda persunter in credit da rama da frs. 200'498.35.

5. Tractanda Sanaziun / Attractivaziun Bogn Sedrun – elecziun d'ina cumissiun

Presentaziun entras gerau Christian Albin:

Malgrad il bien manteniment digl object resp. dils indrezs exista sin fundament dalla vegliadetgna in basegns da sanaziun dil Bogn Sedrun. La gronda part dils indrezs ei numnadamein vegnida installada ils onns 1991/1992. Plinavon ei l'organisaziun dil menaschi suboptimala. Medemamein vala ei da far ponderaziuns davart in'amplificaziun resp. attractivaziun dalla purschida (bogn ordaviert).

Sin fundament da quella situaziun ha la suprastanza communalica incaricau in'interpresa specialisada dad intercurir il stan dil Bogn Sedrun (bogn da divertiment) ed eruir ils futurs cuosts da sanaziun. Il medem mument ha l'interpresa giu il pensum da skizzar propostas per pusseivlas amplificaziuns/engrondaziuns

(bogn ordaviert) e/ni megliurs dalla purschida (reorganisaziun). Ils resultats dall'analisa resp. las propostas ein ussa avon maun.

En in proxim pass duei ina cumissiun examinar il rapport dil biro specialisau e far propostas co agir vi-navon en caussa. En special sto la varianta cun in'amplificaziun dalla purschida cun in bogn ordaviert vegnir concretisada.

Las suandontas persunas ein promptas da far part dalla cumissiun:

Renato Decurtins, suprastonza communal
Christian Albin, suprastonza communal
Sep Aluis Monn, cussegl da vischnaunca
Damian Marino, cumissiun Bogn Sedrun
Maria Hunger-Fry, meinafatschenta Bogn Sedrun

Discussiun:

Cussegliaer Arno Berther:

Jeu beneventel l'elecziun dalla cumissiun per analizar il stan dil bogn e far ponderaziuns davart mesiras pusseivlas. En connex cun l'attractivaziun dalla purschida vegn adina fatg menziun d'in bogn ordaviert. Jeu sun dil meini da buca focussar la discussiun memia fetg sin in bogn ordaviert, mobein era trer en consideraziuns autras mesiras. Schebein in bogn ordaviert fa la purschida pli attractiva ei numnadamein dubiteivel. Cun in'ulteriura purschida dad aua vegn ei probabel buca a reussir d'augmentar las frequenzas. Autras purschidas el senn d'in center da temps liber (exempel Rufalipark) ston era haver plaz ellas ponderaziuns.

Cussegliaer Severino Solèr:

Jeu sai s'accordar d'eleger la cumissiun. En emprema lingia duei quella sefatschentar cun las mesiras da sanaziun/manteniment dalla purschida existenta. Tier in'eventuala amplificaziun dalla purschida sto vegnir ponderau bein tgei clientella che duei vegnir plidentada. En general ston ins constatar ch'igl ei grev da vender la purschida sut il num "Bogn Sedrun". Forsa stuess ins far ponderaziuns da midar il num resp. il logo.

Votaziun:

Il cussegl da vischnaunca elegia unanimamein la suandonta cumissiun per elavurar propostas concretas per la sanaziun/attractivaziun dil Bogn Sedrun:

**Renato Decurtins, suprastonza communal
Christian Albin, suprastonza communal
Sep Aluis Monn, cussegl da vischnaunca
Damian Marino, cumissiun Bogn Sedrun
Maria Hunger-Fry, meinafatschenta Bogn Sedrun**

6. Tractanda Orientaziuns

President communal:

Val Strem

Il mument occuoran ella Val Strem lavurs en connex cun metter liber ils indrezs dall'energia alpina e dall'aua cristalla. En quei connex vegn eregiu ina pista da baghegiar. Plinavon vegn il cuors dil flum meaus entuorn. Suenter che la situaziun dils indrezs ei enconuschenta vegnan l'aua cristalla e l'energia alpina a planisar ils proxims pass.

Il prighel d'ulteriuras curdadas da material ei aunc adina avon maun. Per quei motiv ei la zona serrada vinavon en vigur. Quella vala per tuttas persunas e tuts interess. Il prighel tier ina curdada ei che crappa vegn sdermenada per l'aria entuorn. Tala sa blessar ina persuna mortalmein. Las lavurs da baghegiar succedan sut mesiras da segirtad rigurusas.

Sper la zona serrada ei vegniu decretau in scamond da carrar e da passar naven dalla via Valtgeva viers la Val Strem. La polizia cantunala sco il surveglader dils cava-cristallas controlleschan ch'ils scamonds vegnien risguardai. Ils cava-cristallas san vegnir castigai sin fundament dalla lescha vertenta.

In grond engraziament mereta igl uffeci per uaul e prighels dalla natira GR, il qual sustegn la vischnaunca fermamein en caussa Val Strem, e tut ils ulteriurs involvai.

7. Tractanda Varia

Cusseglier Otto Curschellas engrazia per l'elecziun sco president dil cussegl da vischnaunca e la confidenza demussada enviers sia persuna.

Cussegliera Gelgia Deplaz vul saver sch'ei dat novas pertuccont l'utilisaziun dalla Tgèsa s. Vigeli entras la Casa Soldanella e davart la cuminonza da tariffas dallas Pendicularas Mustér cun la Andermatt-Sedrun Sport AG.

Tenor il president communal ei la Fundaziun Soldanella ella fasa finala dall'elavuraziun dils plans per la midada d'intent dalla Tgèsa s. Vigeli. La fin zercladur 2016 eis ei previu d'inoltrar il project al cantun. Sco ei vesa ora ein ils cuosts ella rama che vegn sustenida dil cantun.

Concernent la cuminonza da tariffas ein ils presidents dallas duas societads da pendicularas en discuors. Cu ils resultats ein avon maun san ins il mument aunc buca dir. Ei savess denton ir spèrt, quei ch'ei era la finamira dils responsabels.

Cusseglier Marc Berther menziunescha ch'ils prezis per las cartas dallas pendicularas seigien gia vegni communicai. El ha l'impressiun ch'ei seigi grev da realisar la cuminonza da tariffas gia sin la sesiun d'unviern 2016/2017.

Il president René Epp engrazia agl actuar Lucas Collenberg per sia lavur prestada durant ils davos rondond 11 onns e surdat ad el in present el num dil cussegl da vischnaunca. Per il futur ad Adligenswil giavischa el tut bien.

Plaid final dil president partent René Epp:

Cun la seduta da questa sera ei medemamein era miu onn presidial ius alla fin. Bugen selubeschel jeu da cuortamein dar in sguard avos sil curriu e passau durant igl onn vargau. Nus havein teniu sis sedutas e tractau las suandontas fatschentas:

- Novs statuts dalla Regiun Surselva
- Project ovra hidraulica Val Giuv / Val Mila - concessiun
- Cumissiun per la revisiun dalla lescha davart igl encurir cristallas e mineralias
- Revisiun parziala dalla planisaziun locala e dalla lescha da baghegiar – formaziun finala plazza d’installaziun NEAT
- Moziun cussegliera Gelgia Deplaz: Punt pendenta a Sumsassi
- Mesiras per quietar il traffic a Tschamut – credit
- Postulat René Epp: Ademplier il contract da servitud denter la vischnaunca Tujetsch e la Andermatt-Sedrun Sport AG ed il „Memorandum of Understanding“
- Preventiv 2016
- Concept per la sanaziun dallas vias da quartier e da megliuraziun – presentaziun
- Cunvegna da prestaziun cun Sedrun Mustér Turissem – informaziun
- Revisiun dalla constituziun communal – elecziun d’ina cumissiun
- Avegnir ed utilisaziun dalla Tgèsa s. Vigeli – elecziun d’ina cumissiun per sclarir ed elaborar tuttas variantas pusseivlas per mantener la Tgèsa s. Vigeli
- Rendaquen 2015
- Ed oz essan nus aunc secussegliai davart la purschida da cuorsa liunga – amplificaziun digl indrez d’ennevar e la sanaziun /attractivaziun dil Bogn Sedrun – elecziun d’ina cumissiun

Il cussegl da vischnaunca ei pia era uonn staus fetg engaschus e ha fatg sia lavur conscienzius e cun grond interess. Quei demuossan denter auter las intervenziuns ch’ei vegnidas inoltradas duront quei onn. Il cussegl da vischnaunca ha era priu mesiras ni fatg midadas leu nua ch’ei ha fatg senn ni leu nua ch’igl ei stau necessari.

Tenor miu manegiar ei il cussegl in’impurtonta istanza, aschilunsch ch’el pren serrius sia incumbensa ed ei era activs en caussa. Il parlament ha numnadamein la pussonza legislativa ed ei aschia denter auter responsabels per la deliberaziun dallas leschas en vischnaunca. Ulteriuramein sa il cussegl far diever da differents mieds legals, sco p.ex. postulats ni interpellaziuns per aschia augmentar l’activitad en vischnaunca.

Impurtont ei che la vischnaunca stetschi buca eri – star eri vul numnadamein dir far in pass anavos. Las ideas per sviluppar vinavon la vischnaunca duessen denton buca mo vegnir ord il miez dallas autoritads communalas, mobein era dil commerci, dils gastronoms, dils turisticers - gie in summa ein buns impuls dad in e scadin convischin adina bein vegni sco era necessari. La politica da sia vart ei lu responsabla da metter las cundiziuns da rama, adattadas al temps dad oz.

La vischnaunca e la regiun ston cuntinuadamein far lur patratgs sco sesviluppar vinavon. El temps dad oz va tut numnadamein fetg spert – cheu astgein nus buca piarder il tren. Igl engaschi da finadin ei aschia dumandaus. Gest el temps dad oz, nua che las malsegirtads ein quasi omnipresentas. Per numnar mo entginas sfidas che nosa regiun ha el futur: La depopulaziun (mo en Tujetsch ils davos 10 onns -25%, ella Cadi en media – 15%), la digren da naschientschas, las sperdita da frequenzas turisticas e la tendenza regressiva dalla Surselva al product naziunal brut dil cantun. Quei tut sminuescha la capacitad da concuorer cun il rest dil cantun. La gronda tema denton che vegn aunc a fatschentar nus ils proxims onns – e da quei fan ins actualme in aunc gnanc aschi gronds patratgs - ei il remplazzament dallas pensiuns. Entochen 2025 eis ei tenor ina statistica fatga digl uffeci cantunal d’economia e turissem apparentamein da remplazzar 3’600 persunas che vegnan pensiunadas en Surselva. Quei corrispunda à rodond 40% dallas plazzas da lavur - da present dat ei en Surselva numnadamein circa 9’000 plazzas. Pia spetga nus cheu in’ulteriura fetg gronda sfida.

Quellas sfidas ein mo entginas che nus stuein purtar e sligiar comunablamein el futur. Per quei eisi gia da far oz las ponderaziuns necessarias per dar damogn allas provocaziuns da damaun. La structuras en

nossa regiun ein da reponderar ed adattar al temps dad oz. Nus stuein far nos pensums. Agir ad uras voluntariamein per buca stuer reagir memia tard sut pressiun – quei duess esser il credo. Communa-blamein stuein nus procurar en nossa vischnaunca ed en nossa regiun per bunas perspectivas per nos-sas interpresas e per nossa giuventetgna.

Nus stuein sedefender pils interess da nossa regiun. Quei va denton mo ensemen – in cun l'auter. Mirar pils fatgs communal ei senz'auter fetg impurtont – dasperas denton aunc crear in spért regional, gie, gliez fuss optimal. Ni sco in citat da Henry Ford di:

„Zusammenkommen ist ein Beginn, zusammenbleiben ist ein Fortschritt, zusammenarbeiten ist ein Erfolg.“

Lein inagada entscheiver cun igl emprend. Per nossa regiun fuss gliez gia in pass anavon, il qual savess purtar el futur il success giavischau.

Alla fin da miu rapport lessel jeu aunc admetter a tut quellas persunas che han accumpignau mei duront quei onn in grond Dieus paghi.

En quei senn giavischel jeu a miu successur bien success e siarel la radunonza dil cussegl da vischnaunca, giavischond a tuts ina biala sera e buna cumpignia.

Actuar:
Lucas Collenberg

President:
René Epp

Vischnaunca Tujetsch
Gemeinde Tujetsch

Cussegl da vischnaunca
01-2014/2017

Revisiun dalla lescha davart igl encurir cristallas e mineralias - approbaziun per mauns dalla radunonza da vischnaunca

Vischnaunca Tujetsch

Messadi

dalla suprastonza communal a al cussegl da vischnaunca

Preziau president
Preziada cussegliera
Stimai cussegliers

1. Situaziun da partenza

La lescha vertenta davart igl encurir cristallas e mineralias datescha digl onn 2001. La finamira ei dad amplificar quella lescha cun entginas determinaziuns concernent il lavar aur ed adattar las determinaziuns davart il cavar cristallas nua che quei ei indicau.

Il 26 d'ost 2015 ha il cussegl da vischnaunca elegiu ina cumissiun per reveder la lescha. Las suandon-tas personas han fatg part dalla cumissiun:

Mario Hitz, gerau
Martin Cavegn, controllader
Sandro Cavegn, aurira gmbh
Otto Curschellas, cusseglier e cavacrappa
Ciril Monn, cavacrappa
Sep Aluis Monn, cusseglier e pescadur

2. Adattaziuns dalla lescha vertenta

A caschun da pliras sedutas ei la cumissiun sefatschentada cun la tematica e ha elavurau ina proposta per mauns dalla suprastanza communal. Las midadas essenzialas vegnan commentadas cuortamein:

Art. 2 Lubientscha da cavar cristallas e minerals sco era da lavar aur

Niev basegna ei era ina lubientscha per lavar aur. Igl ei previu las medemas categorias da lubientschas (ordinarias) sco tier il cavar cristallas.

Art. 4 Cuoz

Lavar aur ei pusseivel sil pli baul naven digl 1. da matg entochen ils 15 da settember. La suprastanza communal sa prolungir il temps per lavar aur en certs loghens entochen maximal ils 15 d'october. Ils loghens nua ch'igl ei pusseivel da lavar aur entochen ils 15 d'october vegnan fixai entras la suprastanza communal ellas directivas tier la lescha davart igl encurir cristallas e minerals ed il lavar aur.

Art. 7 Scamonds temporars

Dumengias e firaus federals, cantunals e da vischnaunca (Sontgilcrest, Anceinza, Assumziun da Maria, Numnasontga) eisi scumandau da cavar cristallas.

Il lavar aur ei lubius las dumengias ed ils firaus, denton mo els loghens lubi entras la suprastanza communal. Per motivs turistics eis ei buca indicau da scumandar il lavar aur diltuttafatg las dumengias ed ils firaus. Ils loghens lubi vegnan fixai entras la suprastanza communal ellas directivas tier la lescha davart igl encurir cristallas e minerals ed il lavar aur.

Art. 8 Scamonds locals

El territori da schurmetg da pesca eisi scumandau da lavar aur. Plinavon sa la suprastanza communal relaschar scamonds da lavar aur en loghens nua ch'ei vegn fatg surdiever, en loghens per il schurmetg dalla fretga dil pèsch ed en loghens nua ch'il prighel d'erosiuns periclitescha il contuorn.

Ils scamonds locals da cavar cristallas restan sco tochen dacheu. Entas controllas eis ei da procurar che las prescripziuns vegnien risguardadas.

Art. 9 Sgols cun helicopter

Sgols cun helicopter en connex cun l'explotaziun da cristallas drovan ina lubientscha dalla suprastonza communal. Ei astga mo vegnir transportau material. Transports da helicopter cun persunas ein scumandai. Las interpresas da helicopter astgan far transports mo sch'ellas ein en possess d'ina lubientscha dalla suprastonza communal.

Art. 12 Tener uorden

Pigns scavaments da petents en vischinonza da sendas da spassegiar e vias ein da cuvierer sch'ei vegn buca luvrau vinavon en quei liug.

Art. 13 Schurmetg dil fuorn

Ha il cavacristallas entschiet ad explotar in fuorn, denton aunc buca finiu, vala el sco occupaus, sch'il cavacristallas lai anavos dus ni plirs uaffens (entochen dacheu in ni plirs), silmeins denton ina puntga ed in mazzot. In cavacristallas astga occupar sil pli treis (entochen dacheu dus) fuorns en vischnaunca ed en mintga cass buca entiras preits crap. Ei il lava-aur aunc buca a fin cun la lavur marca quel siu plaz cun ereger in pign um crap.

Art. 14 Utensils lubi per lavar aur

Quei artechel enumerescha ils utensils lubi per lavar aur.

Art. 15 Utensils e material scumandai per lavar aur

Quest artechel enumerescha ils utensils e materials scumandai per lavar aur. L'enumeraziun ei buca cumpleta.

Art. 18 Texas

Quest artechel regla las taxas per cavar cristallas e lavar aur. Ella lescha ei definau in spazi per las taxas. La fixaziun dallas taxas succeda entras la suprastonza communal ellas directives tier la lescha davart igl encurir cristallas e minerals ed il lavar aur. Il mument ei buca previu in augment dallas taxas da cavar cristallas, aschia che quellas restan sco tochen dacheu (taxa minimala). Las taxas per lavar aur vegnan medemamein fixadas entras la suprastonza communal sin la taxa minimala tenor la lescha.

Niev ei previu ina lubientscha ordinaria dall'jamna per cavar cristallas, quei en special per motivs turistics. Medemamein ei previu ina lubientscha supplementara mo per far diever da maschinas da furar. Ella lescha vertenta ei quella buca risguardada.

Lubientschas supplementaras da cavar cristallas san mo persunas sesentas en Tujetsch e burgheis da Tujetsch retrer. La pusseivladad per tuts burgheis Grischuns da retrer ina patenta supplementara per far diever da maschinas da furar sigl intschesch dalla cavorgia da Cavradi, exista cun la nova lescha buca pli.

Affons e giuvenils entochen la vegliadetgna da 18 onns en accumpignament da carschi che disponan d'ina lubientscha da cavar cristallas ni da lavar aur basegnan buca ina lubientscha. Ils affons e giuvenils ch'accumpognan in cavacristallas astgan denton buca schluppentar e far diever da maschinas da furar.

Art. 19 *Gidonters*

Tgi ch'accompogna e gida in cavacristallas, sto retrer ina patenta tenor art. 18 e quei en la summa dalla patenta dil cavacristallas ch'el accompogna - silmeins la patenta dil di.

Affons e giuvenils entochen la vegliadetgna da 18 onns astgan accompagnar in cavacristallas che dispona d'ina lubientscha senza stuer haver ina patenta. Els astgan denton buca schluppentar e far diever da maschinas da furar.

3. Nova lescha

Las adattaziuns dalla lescha vertenta ein marcadadas cun color cotschna.

Lescha davart igl encurir cristallas e minerals ed il lavar aur

Art. 1 Validitad

Questa lescha regla il cavar cristallas e minerals sco era il lavar aur independentamein dalla proprietad dil schischom. Ella vala per igl entir territori dalla vischnaunca da Tujetsch.

Art. 2 Lubientscha da cavar cristallas e minerals sco era da lavar aur

Per encurir e cavar cristallas e minerals sco era per lavar aur cun uaffens sin igl intschess dalla vischnaunca da Tujetsch drova ei, independentamein dalla proprietad dil schischom, ina lubientscha.

Art. 3 Premissas

La lubientscha per cavar cristallas ni per lavar aur vegn concedida a persunas naturalas che han cumplenu il 18avel onn e che possedan in'assicuranza da responsablada enviars tiarzas persunas. Quella sto cuvierer sufficientamein donns materials e da persunas.

Per schluppentar e far diever da maschinas da furar drova ei ina lubientscha supplementara. Quella obtegnan persunas sesentas en vischnaunca (attest d'origin) e plinavon tuts burgheis tuatschins che han cumplenu il 20avel onn e che possedan in attest da schluppentar tenor la lescha federala dils 25 da mars 1977 davart materias explosivas.

Art. 4 Cuoz

La lubientscha per cavar cristallas ei mintgamai valeivla per igl onn calendar.

Il lavar aur ed organisar excursiuns cun gruppas ei lubius sil pli baul naven digl 1. da matg entochen ils 15 da settember. La suprastanza communal sa prolungir il temps per lavar aur en certs loghens entochen maximal ils 15 d'october.

Art. 5 Cavar cristallas e lavar aur per intents scientifics

Persunas ch'enquoran cristallas, minerals ed aur spirontamein per intents scientifics (docents, assistents, students da scola aulta dalla geologia, petrografia, mineralogia e cristalografia) e che prendan a casa mo **emprovas**, obtegnan gratuitamein la lubientscha. Els astgan duvra sulettamein puntga e marti e ston dumandar la suprastanza communal per ina lubientscha.

Art. 6 Excursiuns da cavar cristallas e minerals sco era da lavar aur

Participants d'excursiuns, che vegnan organisadas d'indigens cul consentiment dalla suprastanza communal, drovan negina lubientscha.

Art. 7 Scamonds temporars

Dumengias e firaus **federalis, cantunals e** da vischnaunca (**Sontgilcrest, Anceinza, Assumziun da Maria, Numnasontga**) eisi scumandau da cavar cristallas.

Il lavar aur ei era lubius las dumengias ed ils firaus, denton mo els loghens lubi entras la suprastanza communal.

Art. 8 Scamonds locals

En uals serrai, en territoris da plantaziun e da rempars sco era en scarpas eisi scumandau da cavar cristallas. Pastiras astgan buca vegnir donnegias.

El territori da schurmetg dalla natira dil lag da Tuma ed el territori da protecziun dallas plantas Calmut eisi scumandau da schluppentar e da far diever da maschinas da furar. En asils generals da selvaschinas ei il schluppentar lubius, denton eisi scumandau da far diever da maschinas da furar. Sche relaziuns impurtontas pretendan ei, sa la suprastanza communal restrenscher ni scumandar il cavar cristallas era en auters territoris.

El territori da schurmetg da pesca eisi scumandau da lavar aur. Duront lavar aur eisi scumandau da deviar uals e flums; da cavar giu e donnegiar terren carschiu suenter las rivas da flums ed uals; da donnegiar uors e rempars sco era ulteriuras uestonzas.

Plinavon sa la suprastanza communal decretar scamonds da lavar aur en loghens nua ch'ei vegn fatg surdiever, en loghens per il schurmetg dalla fretga dil pèsch ed en loghens nua ch'il prighel d'erosiuns periclitoscha il contuorn.

Art. 9 Sgols cun helicopter

Sgols cun helicopter en connex cun l'exploziun da cristallas drovan ina lubientscha dalla suprastanza communal. **Lezza ha da risguardar tier las lubientschas dueivlamein ils interess dil ambient e dils animals selvadis. Transports da helicopter cun persunas ein scumandai. Las interpresas da helicopter astgan far transports mo sch'ellas ein en possess d'ina lubientscha dalla suprastanza communal.**

Art. 10 Precauziun

Il petent sto prevegnir a scadin donn. En loghens nua che glied ed animals secattan per ordinari sco era el contuorn da baghetgs e d'indrezs da tut gener (sco vias, viafiers, conducts, barrieras etc.) sto el haver tutta precauziun.

Art. 11 Responsabladad

Il petent ei responsabels per ils donns ch'el caschuna enten encurir cristallas ni lavar aur.

Art. 12 Tener uorden

Il petent ha da rumir siu plaz da lavur, aschia ch'ei exista negin prighel per glied ed animals. Pigns scavaments da petents en vischinonza da sendas da spassegiar e vias ein da cuvierer sch'ei vegn buca luvrau vinavon en quei liug.

Art. 13 Schurmetg dil fuorn

Ha il cavacristallas entschiet ad explotar in fuorn, denton aunc buca finiu, vala el per occupaus, sch'il cavacristallas lai anavos dus u plirs uaffens, silmeins denton ina puntga ed in mazzot. In fuorn occupau astga durant ils proxims dus onns buca vegnir explotaus d'autras personas.

In cavacristallas astga occupar sil pli treis fuorns en vischnaunca ed en mintga cass buca entiras preits crap.

Ei il lava-aur aunc buca a fin cun la lavur marca quel siu plaz cun ereger in pign um crap.

Art. 14 Utensils lubi per lavar aur

Igl ei lubiu da far diever da suandonts utensils per lavar aur:

- a) pala;
- b) cazzetta ni taglier, respectiv dratg;
- c) canals entochen ina lunghezia maximala da 1.30 m.

Art. 15 Utensils e material scumandai per lavar aur

Igl ei scumandau da far diever da suandonts utensils, respectiv materials per lavar aur:

- a) zappun e palfier;
- b) maschinas e tuts indrezs motorisai;
- c) stender sugas per tut diever;
- d) materials chemics sco per exempel argien viv ni natriumcyanid e.a.v.

Questa enumeraziun ei buca completa.

Art. 16 Anfladas specialas

Anfladas da bellezza singulara e da considerabla muntada scientifica ein d'annunziar **immediat** alla sup-rastonza communal. La vischnaunca ha igl emprems dretg dad acquistar tals exemplars cun pagar in'indemnisaziun commensurada.

Art. 17 Survigilanza

Il **petent** sto haver cun el la lubientscha. El sto mussar la patenta, sch'ils survigiladers da vischnaunca ni auters possessurs da patentas pretendan ei.

Il **survigiladers communalis, ils guardiaselvaschina ed ils guardiapesca cantunals** ein legitimai da controllar in e scadin, aschinavon ch'ins suppona ch'ina persuna mondi per cristallas **ni a lavar aur**.

Sper la patenta da cavar cristallas **ni da lavar aur** sto **il petent** era haver ina carta d'identitad.

Art. 18 Taxas

Las taxas per las lubientschas da cavar cristallas e minerals muntan:

A) Lubientschas ordinarias

a) carta annuala per burgheis dalla vischnaunca
e per Svizzers domiciliai en vischnaunca	frs. 200.00 – frs. 300.00
b) carta annuala per burgheis grischuns
e per Svizzers domiciliai el cantun	frs. 350.00 – frs. 500.00
c) carta annuala per tuts ulteriurs Svizzers ni per persunas
digl exterior domiciliadas en Svizra (permissiun C)	frs. 500.00 – frs. 750.00
d) carta annuala per tuttas ulteriuras persunas digl exterior	frs. 1'000.00 – frs. 1'500.00
e) cartas dall'jamna per tuttas persunas (Svizzers e jasters)	frs. 150.00 – frs. 250.00
f) cartas dil di per tuttas persunas (Svizzers e jasters)	frs. 30.00 – frs. 50.00

Ina persuna che retila la carta dil di sto indicar il liug nua ch'ella va a cavar cristallas quei di. Ella astga quei di sulettamein encurir el liug indicau. Cun cartas dil di eisi buca lubiu da schluppentar e da far diever da maschinas da furar.

B) Lubientschas supplementaras

1. per persunas sesentas en Tujetsch

Lubientschas supplementaras da schluppentar e luvrar cun maschinas da furar san vegnir retratgas da persunas **naturalas** sesentas en Tujetsch:

g) per schluppentar senza far diever da maschinas da furar	frs. 250.00 – frs. 350.00
h) per schluppentar cun far diever da maschinas da furar	frs. 500.00 – frs. 750.00
i) per maschinas da furar	frs. 250.00 – frs. 350.00

2. per tuts burgheis tuatschins ch'ein buca sesents en Tujetsch

k) per schluppentar senza far diever da maschinas da furar	frs. 500.00 – frs. 750.00
l) per schluppentar cun far diever da maschinas da furar	frs. 1'000.00 – frs. 1'500.00
m) per maschinas da furar	frs. 500.00 – frs. 750.00

Las taxas per las lubientschas da lavar aur muntan:

Lubientschas ordinarias

a) carta annuala per burgheis dalla vischnaunca e per Svizzers domiciliai en vischnaunca	frs. 100.00 – frs. 200.00
b) carta annuala per burgheis grischuns e per Svizzers domiciliai el cantun	frs. 250.00 – frs. 350.00
c) carta annuala per tuts ulteriurs Svizzers ni per persunas digl exterior domiciliadas en Svizra (permissiun C)	frs. 400.00 – frs. 600.00
d) carta annuala per tuttas ulteriuras persunas digl exterior	frs. 600.00 – frs. 900.00
e) cartas dall'jamna per tuttas persunas (Svizzers e jasters)	frs. 150.00 – frs. 250.00
f) cartas dil di per tuttas persunas (Svizzers e jasters)	frs. 30.00 – frs. 50.00
g) affons e giuvenils entochen la vegliadetgna da 18 onns en accumpignament da carschi che disponan d'ina lubientscha	gratuit

La fixaziun dallas taxas tenor las lit. A) e B) succeda entras la suprastanza communal.

Art. 19 Gidonters

Tgi ch'accumpogna e gida in cavacristallas, sto retrer ina patenta tenor art. 18 e quei en la summa dalla patenta dil cavacristallas ch'el accumpogna - silmeins la patenta dil di.

Affons e giuvenils entochen la vegliadetgna da 18 onns astgan accumpignar in cavacristallas che dispona d'ina lubientscha senza stuer haver ina patenta. Els astgan denton buca schluppentar e far diever da maschinas da furar.

Art. 20 Tgisa

Il^s survegladers comunals, il^s guardiaselvaschina ed il^s guardiapesca cantunals sco era il^s proprietaris da patentas han da comunicar surpassaments da questa lescha alla suprastanza communal.

Art. 21 Prescripziuns

Surpassaments da quella lescha vegnan puni entras la suprastanza communal cun castitg da tochen frs. 5'000.00. Cristallas e minerals cavai **resp. aur lavaus** cun surpassar las prescripziuns daventan proprietad dalla vischnaunca e vegnan buca indemnissai.

Art. 22 Retratga ni snegada dalla lubientscha

Vegnan las prescripziuns da questa lescha buca observadas, sa la lubientscha dada vegnir retratga. Plinavon san ins snegar novas lubientschas.

Art. 23 Mieds legals

Encunter decisiuns dalla suprastanza communal, che sebasan sin quella lescha, san ins recuorer enteifer 30 dis suenter la comunicaziun a scret alla dertgira administrativa dil cantun Grischun.

Art. 24 Execuziun

La suprastanza communal dessegna ils survegladers e procura l'execuziun da questa lescha.

Art. 25 Vigur

Questa lescha ei vegnida approvada dalla radunonza da vischnaunca ils xxxx e passa en vigur ils xxxx. En quei mument vegn la lescha davart igl encurir cristallas e mineralias dils 15-06-2001 cassada.

Proposta

Sebasond sin las suranumnadas ponderaziuns propona la suprastanza communal al cussegl da vischnaunca **d'approbar la revisiun dalla lescha davart igl encurir cristallas e mineralias per mauns dalla radunonza da vischnaunca.**

Suprastanza communal Tujetsch

President communal
Beat Roeschlin

Menader center communal
Simon Collenberg

Orientaziun dalla cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal sur dil stadi dallas lavurs

Introducziun

Ella radunonza dil cussegl da vischnaunca che ha giu liug mesjamna, ils 23 da mars 2016 eis ei vegniu elegiu ina cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal. La cumissiun ha retschert l'incarica d'analisar la structura politica dalla vischnaunca da Tujetsch e da far propostas co migliorar ed adattar quella. Quei process ei vegnius instradaus ord il motiv che la radunonza da vischnaunca dispona d'ina vart d'ina gronda cumpetenzza finanziala. Da tshella vart vegn la radunonza da vischnaunca frequenta-da savens mo da paucas personas.

La cumissiun ha definau entginas finamiras en connex cun l'elavuraziun d'ina nova constituziun communal. Quellas ein menziunadas cheusut.

- Simplificar las structuras politicas ed adattar talas als basegns dad oz.
- Endrizzar la structura politica aschia che las singulas decisiuns politicas hagian la legitimitad democratica adequata.
- Formar la structura politica aschia ch'ella drova meins resuras personalas.
- Far pli interessant ils differents gremis politics (adattar pensums e cumpetenzas).
- Optimar las vias da decisiun (pli cuortas e semplas vias da decisiun).

Enteifer quater sedutas ha la cumissiun elavurau duas variantas per ina nova organisaziun communal.

- L'emprema varianta preveda la suprastonza communal, il cussegl da vischnaunca e la cumionza diils votants all'urna sco organs comunals.
- La secunda varianta obtegn la suprastonza communal, la radunonza da vischnaunca e la cumionza diils votants all'urna sco gremis politics.

Duront la lavur dalla cumissiun ha il cantun Grischun tarmess en consultaziun il sboz per ina nova lescha da vischnauncas. La cumissiun ei dil meini che las novas directives ch'il cantun vegn probabla-mein a fixar cun quella lescha dueien vegnir risguardadas el rom dall'actuala revisiun dalla constituziun communal. In impurtont punct da revisiun vegn ad esser ch'il cantun Grischun lubescha el futur buca pli in'organisaziun politica che dispona el medem mument d'in cussegl da vischnaunca e d'ina radunonza da vischnaunca. La revisiun preveda dalla lescha da vischnauncas va pia ella medema direcziun sco las ponderaziuns dalla cumissiun. El rom dalla revisiun dalla constituziun communal sa pia medemamein ina pretensiun futura dil dretg surordinau vegnir risguardada ed ademplida. Igl ei previu che la nova lescha da vischnauncas va en vigur sigl 1. da schaner 2018. Las vischnauncas han silsunter temps entochen la fin digl onn 2022 da far lur adattaziuns tier las leschas communalas.

Las duas variantas ch'ei vegnidadas elavuradas dalla cumissiun muossan il stadi actual dallas lavurs. Ei setracta pia buca d'ina proposta ni sligiazion definitiva, mobein d'in resultat da lavur intermediar che duei vegnir presentaus per orientaziun e discussiun al cussegl da vischnaunca. El document vegn la reparti-zion dallas cumpetenzas illustrada, plinavon vegnan ils avantatgs ed ils disavantatgs dalla duas sligiazions mess avon.

Varianta 1 – Vischnaunca cun cussegl da vischnaunca

Puncts centrals da questa sliraziun ein:

- Ei exista negina radunonza da vischnaunca pli.
- Il cussegl da vischnaunca obtegn dapli cumpetenzas. Bia fatschentas che vegnevan entochen uss avon la radunonza da vischnaunca, schaijan en cumpetenza dil cussegl.
- Encunter impurtontas decisiuns dil cussegl da vischnaunca sa vegnir fatg diever dil referendum. Consequentamein ha il pievel era en quei grau il davos plaid (referendum facultativ).
- Davart las pli impurtontas fatschentas decida il pievel all'urna (referendum obligatoric).
- La suprastanza communal ha la pussevltad da convocar la populaziun a radunonzas d'orientaziun per informar davart fatschentas da muntada speciala.

Repartiziun dallas cumpetenzas generalas

Cumpetenzas	cussegl da vischnaunca	votaziun all'urna
leschas, reglaments ed ordinaziuns		
relaschar e midar leschas, reglaments ed ordinaziuns cun vigur generala* (x)	x	
relaschar e midar ordinaziuns e reglaments executoris senza vigur generala, en special reglaments da gestiun, ordinaziuns ed il regulativ da salarisaziun sco era in uorden da fatschenta per il cussegl da vischnaunca e per la suprastanza communal	x	
relaschar e midar la constituziun communal e la lescha da baghegiar		x
finanzas		
approbar il quen annual, il preventiv ed ils rapports da gestiun *	x	
fixar ils peis da taglia*	x	
elecziuns		
eleger il cussegl da vischnaunca, la suprastanza communal, la cumissiun da gestiun ed il cussegl da scola		x
eleger il president dil cussegl da vischnaunca, il vicepresidente dil cussegl da vischnaunca, il vicepresidente communal, dus dumbravuschs e dus suppleants, igl actuar dil cussegl da vischnaunca, ils delegai, tuttas cumissiuns predeliberontas e tuttas cumissiuns permanentas cun excepziun dil cussegl da vischnaunca, dalla suprastanza communal, dalla cumissiun da gestiun ed il cussegl da scola	x	
dretgs		
decider davart l'explotaziun da terren communal	x	
conceder e midar essenzialmein concessiuns per l'utilisaziun dall'aua, exequir il dretg da scadenza el senn dalla legislaziun davart il dretg dallas auas sco era conceder e midar essenzialmein concessiuns d'auter gener da pli gronda muntada.		x
conceder gudidas per in cuoz da varga 10 onns vid caussas ch'ein en diever public	x	
collaboraziun		
decider davart midadas dalla participaziun resp. dalla appartenenza a corporaziuns ed instituziuns regiunalas	x	
decider davart la participaziun resp. l'appartenenza a corporaziuns ed instituziuns regiunalas e davart la fusiun cun autras vischnauncas		x
specials dretgs ed ulteriurs pensums		
deliberar preliminaramein tuttas fatschentas ch'ein da suttammer alla votaziun all'urna	x	
verificar votaziuns ed elecziuns communalas	x	
decider davart conflicts da cumpetenzas denter las autoritads communalas	x	

*referendum facultativ

(x) Sis commembers dil cussegl da vischnaunca san pretender che quei fatg menziunau vegn suttames alla votaziun all'urna.

referendum facultativ

Sin proposta da silmeins 80 personas cun dretg da votar ein ils suandonts fatgs da suttametter alla votaziun all'urna:

- il quen annual, ils rapports da gestiun ed il preventiv
- la fixaziun dils peis da taglia
- conclus dil cussegl da vischnaunca davart leschas e reglaments cun vigur generala
- conclus dil cussegl da vischnaunca davart novas expensas unicas egl import da varga frs. 250'000.00 per la medema caussa e da varga frs. 60'000.00 sch'ei setracta d'expensas che se-repetan onn per onn
- conclus dil cussegl da vischnaunca davart igl acquist, la vendita ni la mutaziun da beins immobiliars sco era davart engrevegjar ni favorisar tals cun dretgs persunals e dretgs reals restrenschi
- conclus dil cussegl da vischnaunca davart credits supplementars, aschinavon ch'els survargan il credit concediu per pli che 10 procent, sil pli pauc denton per frs. 50'000.00.

dretg d'informaziun

La suprastonza communal sa convocar radunonzas d'orientaziun per informar sur da fatschentas da muntada speciala. A caschun d'ina tala eis ei pusseivel da far votaziuns consultativas.

La convocaziun ha da succeder silmeins diesch dis avon cun annunziar las tractandas.

Silmeins 80 votants ni il cussegl da vischnaunca san obligar la suprastonza communal d'arranschar ina radunonza d'orientaziun.

Repartiziun dallas cumpetenzas finanzialas

cumpetenzas	suprastonza	cussegl da vischnaunca	votaziun all'urna
novas expensas unicas per la medema caussa	tochen frs. 80'000	frs. 80'000 entochen frs 1'000'000* (x)	varga frs. 1'000'000
expensas che serepetan onn per onn	tochen frs. 40'000	frs. 40'000 entochen frs. 100'000* (x)	varga frs. 100'000
credits supplementars	tochen frs. 20'000	varga frs. 20'000*	
acquist, alienaziuns e mutaziuns da beins immobiliars e terren sco era engrevegjar ni favorisar tals cun dretgs persunals e dretgs reals restrenschi (notaziuns, menziuns, servituds e dretgs d'impegn).	tochen frs. 80'000	frs. 80'000 entochen frs. 1'000'000* (x)	varga frs. 1'000'000

***referendum facultativ**

(x) Sis commembers dil cussegl da vischnaunca san pretender che quei fatg menziunau vegn suttamess alla votaziun all'urna.

Avantatgs e disavantatgs dalla varianta cun cussegl da vischnaunca

La cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal ha medemamein elavurau ils avantatgs sco era ils disavantatgs dalla varianta cun cussegl da vischnaunca. Cheusut ein quels menziunai.

Avantatgs

sefatschentar cun fatgs politics

- Igl ei impurtont ch'ei detti sper la suprastanza in ulteriur gremi politic, nua ch'igl ei pusseivel da discussiunar, debattar e cheutras formar in meini tier las fatschentas politics.
- Il singul burgheis ha ozildi plitost la tendenza da vuler delegar la discussiun e la decisiun sur da fatgs politics ad in gremi specialisau. Quei oravontut ord ils motivs ch'ils fatgs politics daventan pli e pli complexs. Plinavon ha il singul burgheis pil pli buca igl interess ed il temps da seprofundar els fatgs politics.
- El cussegl da vischnaunca sefatschantan ils cussegliers e las cusseglieras detagliadamein e profundamein cun la tematica. Ina certa professionalitad e survesta ei consequentamein avon maun.
- Il cussegl da vischnaunca fuorma ina certa cunterpeisa enviars la suprastanza e survigilescha in ton era igl agir da quella. Il singul burgheis che fa part alla radunonza da vischnaunca ni votescha davart las fatschentas, ei buca habels d'exequir quella funcziun.
- Il process da decisiun entras la suprastanza, il cussegl da vischnaunca ed en damondas principas entras la decisiun dil pievel all'urna ei efficientes.

cultura e representaziun dil pievel

- Il cussegl da vischnaunca ei ina part dalla cultura politica en vischnaunca. Quei gremi politic ei secumprovaus ed il pievel sa co quel funcziunescha.
- Igl interess per las tractandas e decisiuns dil cussegl da vischnaunca ei gronds. Quei semuossa surtut vid il fatg ch'ils protocols dil cussegl da vischnaunca ella Tuatschina vegnan legi stediamein.
- Il cussegl da vischnaunca ei ina plattaforma che dat ad in e scadin la pusseivladad da rimnar las empremas experientschas sin camp politic.
- Quei gremi dat la pusseivladad a gruppaziuns d'interess da vegnir representadas ed udidas ella politica communal. Il cussegl da vischnaunca ei in gremi representativ dil pievel.

Disavantatgs

gl'interess ed igl engaschi per la politica

- Igl ei buca adina segir, sche avunda persunas cun la savida necessaria ein promptas da s'engaschar per il cussegl da vischnaunca sco era da metter a disposiziun il temps liber per quei uffeci.
- La qualitat da lavur dil cussegl da vischnaunca ei dependenta digl engaschi dils cussegliers e dallas cusseglieras. Buca tut ils cussegliers e tuttas cusseglieras semettan en cun il medem engaschi per ils fatgs politics.
- Ei exista il prighel ch'il cussegl da vischnaunca baghegia si sco ina sort opposiziun encunter la suprastanza e blochescha cheutras las propostas ed acziuns da quella.

nova lescha e teoria

- Naven d'ina populaziun da sur 10'000 habitonts eis ei strusch pli pusseivel da menar atras radunonzas da vischnaunca. La teoria politica propona perquei pér naven da quella grondezia l'introducziun d'in cussegl da vischnaunca.
- La nova lescha cantunala per vischnauncas determinescha il cussegl da vischnaunca sco ina sli-giaziun speciala. Da totalmein 114 vischnauncas el cantun Grischun cumpeglian sulettamein 17 vischnauncas quei gremi politic.

Varianta 2: Vischnaunca cun la radunonza da vischnaunca

Puncts centrals da questa sli-giaziun ein:

- Ei exista negin cussegl da vischnaunca pli.
- En cumparegliaziun cun oz retscheiva la radunonza da vischnaunca dapli cumpetenzas.
- Encunter las decisiuns dalla radunonza da vischnaunca sa buca pli vegnir fatg diever dil referendum. Quellas decisiuns ein definitivas.
- Davart las pli impurtontas fatschentas communalas decida il pievel all'urna (referendum obligato-ric).

Repartiziun dallas cumpetenzas generalas

cumpetenzas	radunonza da vischnaunca	votaziun all'urna
leschas, reglaments ed ordinaziuns		
relaschar e midar leschas, reglaments ed ordinaziuns cun vigur generala	x	
relaschar e midar la constituziun communal e la lescha da baghegiar		x
finanzas		
approbar il quen annual, il preventiv ed ils rapports da gestiun	x	
fixar ils peis da taglia	x	
elecziuns		
eleger ils delegai e tuttas cumissiuns permanentas cun excepziun dalla suprastanza communal, dalla cumissiun da gestiun ed il cussegl da scola	x	
eleger la suprastanza communal, la cumissiun da gestiun ed il cussegl da scola		x
dretgs		
decider davart l'explotaziun da terren communal	x	
conceder e midar essenzialmein concessiuns per l'utilisaziun dall'aua, exequir il dretg da scadenza el senn dalla legislaziun davart il dretg dallas auas sco era conceder e midar essenzialmein concessiuns d'auter gener da pli gronda muntada.		x
conceder gudidas per in cuoz da varga 10 onns vid causas ch'ein en diever public	x	
collaboraziun		
decider davart midadas dalla participaziun resp. dalla appartenenza a corporaziuns ed instituziuns regionalas	x	
decider davart la participaziun resp. l'appartenenza a corporaziuns ed instituziuns regionalas e davart la fusiun cun autras vischnauncas		x
specials dretgs		
suttametter fatschentas alla votaziun all'urna	x	

referendum facultativ

La cumissiun ei dil meini che la radunonza da vischnaunca duei saver decider definitivamein davart las fatschentas ch'ei en sia cumpetenz. Per quei motiv duei vegnir desistiu sin la pusseivladad dil referendum facultativ.

Repartiziun dallas cumpetenzas finanzialas

cumpetenzas	suprastonza	radunonza da vischnaunca	votaziun all'urna
novas expensas unicas per la medema caussa	tochen frs. 80'000	frs. 80'000 entochen frs. 1'500'000	varga frs. 1'500'000
expensas che serepetan onn per onn	tochen frs. 40'000	frs. 40'000 entochen frs. 250'000	varga frs. 250'000
credits supplementars	tochen frs. 20'000	varga frs. 20'000	
acquists, alienaziuns e mutaziuns da beins immobiliars e terren sco era engrevegjar ni favorisar tals cun dretgs persunals e dretgs reals restrenschis (notaziuns, menziuns, servituds e dretgs d'impegn).	tochen frs. 80'000	frs. 80'000 entochen frs. 1'500'000	varga frs. 1'500'000

Avantatgs e disavantatgs dalla varianta cun la radunonza da vischnaunca

La cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal ha medemamein elavurau ils avantatgs sco era ils disavantatgs dalla varianta cun la radunonza da vischnaunca. Cheusut ein quels menziunai.

Avantatgs

democrazia e liug da sentupada

- La radunonza da vischnaunca ei ina plattaforma, nua che la glied sa s'entupar e discussiunar davart tematicas politicas e silsunter ir a beiber in sitg ensemen (cuminonza, liug social).
- Entras la radunonza da vischnaunca vegn il pievel involvaus tier impurtontas fatschentas e ha aschia il davos plaid. Consequentamein lubescha la radunonza da vischnaunca da participar directamein il pievel allas decisiuns politicas (democrazia directa).
- Il process da decisiun vegn repartius sin ils participonts e las participontas dalla radunonza da vischnaunca.

teoria

- La radunonza da vischnaunca ei in model fetg derasau el cantun Grischun. 97 da totalmein 114 vischnauncas el cantun Grischun possedan ina radunonza da vischnaunca.

Disavantatgs

sefatschentar cun fatgs politics

- El rom dalla radunonza da vischnaunca ha ina profunda discussiun sco tier il cussegl da vischnaunca buca liug.
- Ina part dallas persunas che fan part alla radunonza da vischnaunca prendan per ordinari ina decisiun sin fundament da mudestas savidas davart la fatschenta.
- Differentas persunas cun dretg da votar han buca la curascha d'exprimer lur meini tier ina tematica duront la radunonza da vischnaunca.

frequentaziun e decisiuns

- Da tuttas personas cun dretg da votar fan per ordinari mo paucas part alla radunonza da vischnaunca. Gnanc per quellas personas che vulan exequir lur dretgs politics eis ei adina pusseivel da prender part alla radunonza da vischnaunca.
- Paucas personas decidan savens davart impurtontas fatschentas.
- Las decisiuns dalla radunonza da vischnaunca ein buca adina calculablas. Las decisiuns ein magari dependentas da casualitads ni schizun lunas.

Varianta 1 e 2: Cumpetenzas generalas dalla suprastonza communal

La tabella cheusut enumerescha las cumpetenzas che la suprastonza communal posseda tier las variantas 1 e 2.

nr.	cumpetenzas dalla suprastonza communal
leschas, reglaments ed ordinaziuns	
1.	representar la vischnaunca enviers tiarzas personas ed avon dertgira
2.	relaschar reglaments administrativs interns e directivas da survetsch sut resalva digl art. 35 lit. e (<i>tier varianta cun cussegl da vischnaunca</i>) relaschar e midar ordinaziuns e reglaments executoris senza vigur generala, en special reglaments da gestiun, ordinaziuns ed il regulativ da salarisaziun (<i>tier varianta cun radunonza da vischnaunca</i>)
3.	relaschar in reglament davart las cumpetenzas finanzialas, personalas ed autras che vegnan surdadas alla direcziun communal (president communal ensemen cul menader dall'administraziun ed il menader dils menaschis technics)
survigilonza e recuors	
4.	direger e survegilar l'entira administraziun communal
5.	exequir la pussonza poliziala che cumpeta alla vischnaunca e la cumpetenza penala ella procedura penala administrativa, aschinavon che buca in'otra istanza ei cumpetenta leutier
6.	decider davart recuors encunter ordinaziuns dall'administraziun communal e da sias partiziuns, aschinavon che buca istanzas specialas da recuors ein cumpetentas leutier
7.	decider davart menar process e recuors, conceder plenipotenzas per la representaziun dalla vischnaunca en caussas da dretg, cun resalva dallas cumpetenzas dil cussegl da vischnaunca (<i>tier varianta cun cussegl da vischnaunca</i>) sco era serrar giu contracts da pacificaziun e cunvegnientschas
specials dretgs ed ulteriurs pensums	
8.	conceder guididas per in cuoz da tochen 10 onns vid caussas ch'ein en diever public
9.	surdar lavurs e furniziuns en rama dil preventiv e dils conclus dil pievel sco era deliberar credits concedi
10.	crear, fixar il diember e reducir plazzas stablas sco era eleger il personal e fixar l'indemisaziun
11.	fixar ils datums per votaziuns ed elecziuns
12.	deliberar preliminarmein tuttas tractandas ch'ein da suttametter al (<i>cussegl da vischnaunca ni alla radunonza da vischnaunca</i> → <i>tenor varianta</i>), ni all'urna
13.	redeger dils messadis per (<i>il cussegl da vischnaunca ni per la radunonza da vischnaunca</i> → <i>tenor varianta</i>) e per las votaziuns all'urna
14.	liquidar las fatschentas dil socialesser
elecziuns	
15.	eleger il vicepresidente communal (<i>tier varianta cun radunonza da vischnaunca</i>)
16.	reparter las incumbensas administrativas sils departaments
17.	eleger las cumissiuns predeliberontas (<i>tier varianta cun radunonza da vischnaunca</i>)

Proposta per mauns dil cussegl da vischnaunca

Ord vesta dalla cumissiun per la revisiun dalla constituziun communal fuorman sper ils gremis politics era las diversas cumissiuns communalas ina part dil sistem che diregia las fatschentas communalas. Plinavon ein era ils menaschis accessoris ina cumponenta dalla constituziun communal. El rom dalla revisiun dueien perquei las cumissiuns previdas dalla constituziun vegnir examinadas e messas en damonda. Ultra da quei vul la cumissiun sclarir giu el rom dalla revisiun tgei menaschis accessoris ch'ei fa senn da slijar si sco era elaborar propostas nua ch'ils pensums da quels menaschis dueien vegnir annectai daniev ell'organisaziun communal. Mo entras quellas lavurs eis ei pusseivel da elavurar in niev model organisatoric, coherent ed efficient per la vischnaunca da Tujetsch.

Ord quels motivs fa la cumissiun la proposta al cussegl da vischnaunca d'amplificar l'incarica aschia che la damonda davart il senn e la necessitad dallas differentas cumissiuns sa vegnir sclarida sco era aschia che la cumissiun sa prender ils menaschis accessoris sut la lupa e sclarir giu denter auter il suranumnau fatg cheutier.